

วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธ
ในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

AN ANALYSIS OF THE DHAMMA PRINCIPLES IN MERIT DEDICATION
TRADITION OF BUDDHISTS IN HAT KAM SUB-DISTRICT MUNICIPALITY
AREA, MUEANG DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

¹พระมหามนตรี ฌนทีโล

Phramaha Montree Chantasriro

²พระมหาปริญญา วรญาโณ

Phramaha Parinya Vorayano

³สมเดช นามเกต

Somdech Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkorn University

¹Corresponding Author Email: sudathai2563@gmail.com

Received January 15, 2020; Revised January 29, 2020; Accepted: January 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาล ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมการทำบุญอุทิศที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลหรือการแจกข้าวในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีพัฒนาการมาจากแนวความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนบุญในศาสนาพราหมณ์โดยเฉพาะในพิธีศราทซึ่งเราก็อาจจะเรียกว่านั้นเป็นการทำบุญอุทิศให้กับผู้ตาย เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นพระพุทธศาสนาก็ได้ปรับปรุงแนวคิดดังกล่าวจากการทำบุญให้พระเจ้าก็เปลี่ยนมาเป็นการฝึกฝนบุคคลให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาแทน โดยเฉพาะการอุทิศนี้มุ่งไปที่การให้บุญแก่ผู้ตาย การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคายได้เปลี่ยนชื่อตามวัฒนธรรมของชาวอีสานเรียกว่าการทำบุญแจกข้าว โดยมีแนวคิด หลักธรรมปรากฏในพิธีกรรมอยู่หลายประการ ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู เรื่องไตรสิกขา หรือเรื่องความสามัคคี เป็นต้น การทำบุญอุทิศหรือการแจกข้าว ของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำสามารถนำมาวิเคราะห์คุณประโยชน์ได้ 3 ประการคือ คุณค่าด้านการศึกษา คือสนับสนุนส่งเสริมให้เกิด

2 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

การศึกษา ด้านสังคม คือสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้คนมีความสามัคคีและเร่งรื้อในการสร้างคุณธรรม ด้านจิตใจ คือสนับสนุนให้ผู้คนเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจได้

คำสำคัญ: ประเพณีการทำบุญอุทิศ, ชาวพุทธ, เทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย,

ABSTRACT

This article entitled to study the Dhamma principle in merit-making tradition for dedication as appeared in Theravada Buddhism; to study the merit-making traditions of the Buddhists in Hat Kam sub-district municipality area, Mueang district, Nongkhai province and to analyze the value of the merit-making traditions for dedication in Hat Kam sub-district municipality area. This is a qualitative research done by the documentary analysis, in-depth interview and focus group. In the research, it was found that to make merit dedicated to the departed or to distribute the Buddhist offerings as appeared in Tipitaka develops from the beliefs in special merit-making dedication in Brahmanism in the ceremony that may be called as the ceremony done for merit-making dedicated to the parted. When Buddhism occurred, Buddhism improved the mentioned concept from the merit-making for the God and then to change to train individuals to know how to give donations, to observe the precepts and develop the mental culture instead by focusing on the dedication for giving the merit to the departed. The merit-making tradition for dedication of the Buddhists in the territory of Nongkhai Municipality has been changed in accordance with the Isan culture that is called as the merit-charity by having the concept and the principle of Dhamma as appeared in various rituals, that is, the grateful teaching, the threefold trainings or unity etc. To make merit for dedication or merit-charity of the Buddhists in the Hat Kam Municipal area can be provided for analysis of the threefold benefactors, that is, the virtue of education: to support to create the education, in the aspect of society: to support people to have the unity and encourage to build up the virtue and the aspect of mentality: to support people to realize the virtue of mental development.

KEYWORDS: Dhamma principle in Merit-making Tradition of Buddhists, Hat Kam Sub-district Municipality, Mueang district, Nongkhai province

บทนำ

การแสดงออกถึงความปรารถนาดี มุ่งประโยชน์สุขต่อบุคคลเหล่านั้นเป็นที่ตั้ง อีกทั้งเป็นเครื่องแสดงถึงความตระหนักในคุณงามความดีที่เขาเหล่านั้นได้เคยกระทำไว้แก่ตนเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยในระยะแรกที่ยังไม่มีศาสนาที่จะแสดงออกตามความเชื่อของตนด้วยการฝังสิ่งที่คนตายรักไปพร้อมๆกับการจากไปของเขา หรือการเผาสิ่งที่เขาต้องการไปให้โดยเชื่อว่าไฟจะนำสิ่งเหล่านั้นไปให้ผู้จากไปได้ หรือการสร้างศาสนสถานเพื่ออุทิศให้ผู้ตายโดยคิดว่าเขาจะได้อยู่อย่างสุขสบายในโลกแห่งความตายนั้นได้ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามความเชื่อในศาสนาในยุคต้น ต่อมาก็ได้พัฒนาความเชื่อเหล่านั้นในรูปของศาสนาที่เป็น

รูปแบบมากขึ้นโดยศาสนากลุ่มแรกๆเห็นว่ามีเทพเจ้าชื่อต่างๆน้อยบ้างมากบ้างอยู่บนสวรรค์ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมวิญญาณคนตายอยู่การที่จะให้ผู้ตายได้ส่วนบุญจะต้องอุทิศหรือแสดงออกผ่านทางเทพเจ้าองค์นั้น เช่นในศาสนาพราหมณ์การอุทิศส่วนบุญเรียกว่าพิธีศราทที่มุ่งอุทิศส่วนบุญให้ผู้ตายผ่านทางารรับรู้ของเทพเจ้า (Lal Mani Joshi, 1992) ผ่านการทำบุญให้กับนักบวชที่เรียกว่าพราหมณ์ ซึ่งตรงกับทัศนคติของปีเตอร์ ฮาร์วีย์ (Peter Harvey) ตั้งสมมติฐานว่า “พิธีศราทของศาสนาพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมที่เชื่อว่าว่าทานถูกถ่ายโอนไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไป โดยการให้แก่พวกพราหมณ์ ในประเพณีที่เป็นเครื่องระลึกถึงในช่วงเวลาต่าง ๆ ภายหลังจากสมาชิกภายในครอบครัวล่วงลับไป (Peter Harvey, 1995)

การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ 3 ประเภทได้แก่

ก) การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต คำว่า“อธิษฐาน” คือ การตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ ความตั้งใจปรารถนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538) โดยการตั้งเป้าหมายไว้ในใจให้มั่นคง เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้กระทำกิจกรรมที่มุ่งประสงค์จนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ข) การอุทิศส่วนบุญด้วยการเปล่งวาจา การเปล่งวาจาหรือวจีเภท นับเป็นกริยาที่มีความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือสำหรับสื่อความหมายโดยการใช้ภาษาพูดระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้เข้าใจความหมายของภาษานั้น ๆ ได้

ค) การอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตา การแผ่เมตตา คือ กริยาที่บุคคลแผ่ความปรารถนาดีออกไปสู่ผู้ที่เป็นญาติ เป็นบุคคลที่รู้จัก และมีความรักใคร่คุ้นเคยกัน ตลอดจนสรรพสัตว์อย่างไม่จำกัด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 10 หน้าที่ 13)

ง) การอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ คำว่า “กรวดน้ำ” ผู้ที่เป็นแบบอย่างของการอุทิศส่วนบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำก็คือพระเจ้าพิมพิสาร โดยทรงหลังทักษิโณทกพร้อมกับเปล่งพระวาจาอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ไปเกิดเป็นเปรตว่า “ขอทานนี้ จงสำเร็จแก่หมู่ญาติของข้าพเจ้าด้วยเถิด” (พระสิริมังคลาจารย์, 2536)

ชาวตำบลหาดคำได้มีการปฏิบัติตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ การเกิด การตาย และการอุทิศบุญให้กับญาติที่จากโลกนี้ไปตามปกติของความเชื่อของชาวพุทธในภาคอีสาน โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนั้นชาวหนองคายเรียกว่าเป็น “บุญแจกข้าว” ที่มุ่งที่จะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติที่จากไปโดยมุ่งหวังว่าเขาเหล่านั้นจะสามารถได้รับส่วนบุญส่วนกุศลจากการได้ประกอบพิธีกรรมในประเพณีดังกล่าวตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการศึกษาประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับญาติที่จากไปของชาวจังหวัดหนองคายโดยเฉพาะที่เขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมืองหนองคายนั้นจะพบว่าในกระบวนการของการประกอบพิธีกรรมนับจากเมื่อมีญาติหรือสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตไปแล้ว บรรดาญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะพากันชวนขวนขวายทำบุญอุทิศไปให้จนสิ้นสุดกระบวนการนั้นจะมีคตินิยมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่หลายประการ เช่น หลักความกตัญญูเนื่องจากการประกอบพิธีกรรมในประเพณีนี้โดยมากจะมีความกตัญญูเป็นที่ตั้งคือมีความสำนึกในบุญคุณที่ผู้ตายได้มีแต่ตนนอกจากนั้นก็ยังมีหลักธรรมอีกหลายประการ ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิต แต่ก็ปรากฏว่าในเนื้อหาของประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมืองหนองคายนั้นก็ไม่มีใครทราบถึงรายละเอียดของหลักธรรมที่มีปรากฏอยู่นั้นเลย ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่ได้มาอยู่อาศัยในพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายเป็นเวลาหลายปีได้สังเกตและศึกษาข้อมูลดังกล่าวอยู่จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาค้นคว้าในเรื่องดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการหลักธรรมเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากพระพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับกรณีศึกษาการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “ศึกษาประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ” อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบของการรวบรวมข้อมูล 2 ประการ คือ

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถาและเอกสารต่างๆไปตามแนวทางของการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่จะต้องอาศัยค้นคว้าจากเอกสารเป็นหลัก

2. การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยการใช้วิธีการเพื่อเข้าถึงข้อมูล 2 ประการคือ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interviews) โดยแบ่งกลุ่มจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ (2) การใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อวัดทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับกาทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3. เมื่อได้รวบรวมข้อมูลทุกส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะได้ทำการดำเนินการวิจัย ดังนี้ (1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ต้องการศึกษา รวมถึงข้อมูลในภาคสนาม (2) นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์หิวเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำในประเด็นต่าง ๆ (3) สรุป และนำเสนอข้อมูลที่ได้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาได้ตอบวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ด้านแนวคิดเรื่องประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยการอุทิศส่วนบุญซึ่งเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะในกฎทนต์สูตรที่กล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิดอีกทั้งการทำกรบุญในส่วนของการบูชาญตามหลักการปฏิบัติในสมัยอดีต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อที่ 323-358 หน้า 125-150) ทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญว่าเป็นสิ่งที่ควรจะทำ เพราะอาจมีผลเชิงบวกต่อสภาพชีวิตของญาติผู้ล่วงลับไปและแก่ชีวิตของบุคคลอื่นนอกเหนือจากญาติ หากเขาไปเกิดอยู่ในภูมิที่เหมาะสม คือสามารถทำความดีและรับผลแห่งความดีที่ตนกระทำได้ โดยมีส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้เป็นปัจจัยส่งเสริม อย่างไรก็ตาม การอุทิศส่วนบุญที่พึงประสงค์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่ควรจำเพาะบุคคลผู้รับว่าต้องเป็นมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นที่ควรอุทิศส่วนบุญให้ แต่ควรขยายรวมถึงสัตว์ผู้อยู่ในภูมิกำเนิดอื่น ๆ ซึ่งแม้จะต่างประเภท ต่างเผ่าพันธุ์ ไม่ใช่เพื่อนร่วมโลก แต่ก็ให้ถือว่าเป็นผู้ร่วมทุกข์โศก ร่วมสงสาร หรือยังเวียนเกิดเวียนตายภายใต้กฎแห่งสังสารวัฏอยู่เช่นเดียวกันด้วย อย่างน้อยก็ถือว่าสัตว์ทุกกำเนิดเป็นญาติหรือเป็นเสมือนหนึ่งญาติของตน จึงควรปลูกความรัก ปลูกไมตรีจิตต่อพวกเขา ด้วยการแผ่ความปรารถนาดีอุทิศส่วนบุญให้ การอุทิศส่วนบุญตามนัยนี้ มีลักษณะเป็นการแผ่เมตตาแบบอนิธิสมรณา คือแผ่ไปโดยไม่เจาะจงบุคคลแม้ว่าสัตว์ผู้อยู่ในภูมิกำเนิดอื่นที่บุคคลอุทิศส่วนบุญให้จะรับได้หรือไม่ก็ตาม นั่นไม่ใช่ประเด็นที่เป็นปัญหาใหญ่อะไร เพราะการจะรับส่วนบุญได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เหมาะสม ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า แต่เหตุผลสำคัญของการแผ่เมตตาโดยไม่เจาะจง ก็คือความบริสุทธิ์ของจิตใจและความมีอภัยกว้างขวางของบุคคลผู้แผ่เมตตาเป็นเบื้องต้น ทั้งยังเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดคุณสมบัติด้านอื่นของจิตใจ เช่น ความตั้งมั่นแห่งจิต

วัตถุประสงค์ที่ 2 ด้านหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในฐานะที่เป็นสื่อสอนธรรม พบว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาตนในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย

1) ด้านพฤติกรรม คือ ด้านความสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้แก่ ด้านศีล ดูว่ากิจกรรมการกระทำหรือพฤติกรรมของเรานี้จะเป็นการเบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนแก่ใคร ทำอะไรให้เสียหายหรือเปล่า หรือเป็นไปในทางส่งเสริมเกื้อกูลช่วยเหลือกัน อย่างน้อยก็ไม่ก่อให้เกิดโทษ ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน หรือทำอะไรให้เสียหาย

2) ด้านจิตใจ สภาพจิตใจของเรา ที่กำลังทำอยู่หรือทำกิจกรรมสิ่งนี้เราทำด้วยเจตนาอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร มีแรงจูงใจอะไร มีความหวังดีปรารถนาดี อยากจะช่วยเหลือหรือคิดร้าย มีจิตใจที่ชื่นบานแจ่มใสหรือขุ่นมัว มีความสุขหรือความทุกข์

3) ด้านปัญญา คือด้านความรู้ความเข้าใจ ก็ตรวจดูว่า เราเข้าใจสิ่งที่เรากระทำนี้ชัดเจนดีหรือไม่ เป็นการกระทำที่ตรงตามเหตุปัจจัย จะก่อให้เกิดผลที่เราต้องการได้ครบถ้วนกระบวนการหรือไม่ ทำไปแล้วจะเกิดผลดี ผลเสียอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ด้านคุณค่าของประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ประเพณีทำบุญอุทิศเป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมเป็นกลุ่ม เป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง เป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็น ขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียพระพุทธศาสนาเมืองคัมภ์ประกอบที่สำคัญคือความ เชื่อคำสอนข้อบัญญัติพิธีกรรมและข้อปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมต้องปฏิบัติตามกระบวนการทางศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีในการแก้ไขปัญหาทางสังคมการอยู่ร่วมกันเป็นสังฆะหรือหมู่คณะและการอยู่ร่วมกันเป็น สังคมหรือกลุ่มคนในขั้นพื้นฐานต้องมีการแบ่งปันมาเชื่อมให้คนอยู่ร่วมกันสังคมที่ขาดการแบ่งปันแล้งน้ำใจไร้ ความเอื้อเฟื้อคือสังคมที่พร้อมเมตตาพึงพาอาศัยไม่ได้ซ้ำยังทำให้คนในสังคมนั้นเกิด

ประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม การปฏิบัติตนตามประเพณี หรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมาย บ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติดุปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งสร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีระเบียบ มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาและกรุณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้แต่ศัตรูก็ยังให้ความอุปถัมภ์เลี้ยงดู ใครเดือดร้อนมาก็ให้ความช่วยเหลือมิได้นิ่งดูเฉย รู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น

อภิปรายผล

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้พวกเราเห็นว่าผู้เป็นหนี้บุญหนี้คุณของบิดามารดา ลุงป้าหน้าอา มาทุกคนก็พยายามประพฤติดุปฏิบัติ ทำตนให้ บุญกุศลบังเกิดขึ้นแล้วก็อุทิศส่วนกุศล ให้แก่มารดา บิดา ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ตามลวงลับไปสู่โลกหน้าก็เหมือนกันไม่ใช่ ทำบุญอุทิศ ให้แก่มารดา บิดา ที่ลวงลับไปแล้วเท่านั้น แม้ยังมีชีวิตอยู่เราก็อุทิศกุศลให้ท่านเหมือนกัน เมื่อท่านได้รับส่วนบุญกุศล กับเราแล้วจิตใจท่านก็จะ เบิกบานท่าน ก็จะเกิดความเมตตา เอ็นดูลูกยิ่งๆ ขึ้นไป ลูกบางคน ของพ่อของแม่บางคน จิตใจหยาบซ้าสามานย์ ไม่รู้จัก คุณ จากนมของท่าน เมื่อท่านอุทิศสำหรับว่ากล่าวก็โกรธ ก็ด่าตอบ อย่างนี้อันนั้นนะชื่อว่าเป็นลูกอกตัญญู ลูกไม่รู้จักคุณ ของพ่อของแม่ ก็เพราะเหตุว่าไม่ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เองแหละ เนื่องจากว่า พ่อแม่ก็ไม่ค่อยเอาใจใส่ กับลูก ไปวัดไปวาาก็ไม่พาไป ลูกมันก็เลยไม่ได้ฟังคำสอน พระพุทธเจ้า เช่นนี้แล้วมันก็ไม่รู้จักบุญจักคุณของ

6 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

พ่อของแม่ อะไรเลย เพราะฉะนั้นการ ที่พวกเราได้ มาพบพุทธศาสนาแล้วได้ฟังคำสอน พระพุทธเจ้าแล้ว เรา จึงได้ประพฤติตนให้เป็นคนดี ไม่ทำบาปทำกรรมอันชั่ว ถ้าได้ลุ่มหลงทำบาปมาแต่ก่อน ก็ภาวนาอธิษฐานละเว้น แต่ก่อนข้าพเจ้าไม่รู้ บัดนี้ข้าพเจ้ารู้แล้วทำอย่างนั้น เป็นบาป เป็นกรรม บาปกรรมจะนำสนองให้เป็นทุกข์ ไป ทั้งในโลกนี้โลกหน้า พวกเขามีเมตตาให้และให้พากันคิดให้ดี เมื่อเวลาที่ยังเล็กยังน้อย ไม่รู้เดียงสา ต้องได้รับ อุปการะจากท่านผู้มีเมตตา กรุณา มีมารดา บิดา เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิทยานิพนธ์เรื่องศึกษาลักษณะ พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวประดับดินของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย (ปัญญา ไชยสุข, 2559)

คนภาคอีสาน เขาพูดกันเป็นคำพังเพยว่า ฝีกินอายุ คนบ้ายตอน สำนวนภาคอีสาน เอาต้มหมูต้มเป็ด ต้มไก่ยังร้อนๆ นะ เอาไปตั้งไว้ศาลเจ้า เป็นไอออกมาจั้นแหละ แล้วผีออกมากินไอนั้น บัดนี้พ่อต้มหมูต้มเป็ดต้มไก่เหล่านั้นมันเย็น ลงไป ไอมันก็หมดลงแล้ว บัดนี้ก็มนุษย์ก็ ฝีกินอิ่มแล้ว ฝีกินไอมันหมดแล้ว บัดนี้คนก็ยกมา เลี้ยงกัน มันเป็นอย่างนี้จึงว่าฝีกินอายุคนบ้ายตอน เป็นความเข้าใจผิด แม้ศาสนาพราหมณ์ ก็ยังทะลักเข้ามา เมืองไทย ตั้งแต่ปู่ย่าตายายนี้ก็นับถือกันมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่อาจปฏิเสธคุณค่าและความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญที่มีผลกระทบต่อ ปัจเจกบุคคลและสังคมได้ ผลกระทบด้านบวกดังกล่าวนี้ยังขยายออกไปสู่พระพุทธศาสนาด้วย โดยเป็น ปัจจัยสนับสนุนอย่างหนึ่งซึ่งมีผลต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

ดังนั้น หลักคำสอนนี้จึงชี้ให้เห็นถึงคุณค่าหลายประการ ไม่เพียงคุณค่าในระดับปัจเจกบุคคล คือ คุณค่าที่บุคคลเป็นผู้กระทำขึ้นและได้รับผลแห่งการกระทำของตนเอง คุณค่าระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม คือคุณค่าที่ปัจเจกบุคคลกระทำต่อสังคม และคุณค่าต่อหลักการของพระพุทธศาสนาหรือคุณค่าต่อตัวธรรม เช่น ความเมตตากรุณาและความกตัญญูต่เวทิต์ ซึ่งมีผลต่อการสร้างที่ดีภายในของทั้งปัจเจกบุคคลและ สังคมโดยรวม การอุทิศส่วนบุญตามนัยนี้ จึงมีลักษณะเป็นการสร้างจริยธรรมเชิงบวกให้แก่บุคคลแล้วขยาย ออกไปสู่สังคม จนกลายเป็นพุทธจริยธรรมเพื่อสังคมหรือหลักปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมตามแนวทาง ของพระพุทธศาสนานั้นเอง

บทสรุป

การอุทิศส่วนบุญซึ่งเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญ ว่าเป็นสิ่งที่ควรจะทำเพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและมีการทำบุญหรือการทำบุญอุทิศ ให้กับเทวดาและผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วนหลักธรรมที่เห็นคือหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเป็นการ แสดงออกถึงความเป็นผู้มีความกตัญญูตต่อบรรพชน เป็นการสงเคราะห์เหล่าเปตชนผู้ล่วงลับไปแล้วยัง นับว่าเป็นการสงเคราะห์ในการถวายอาหารตลอดถึงจตุปัจจัยต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณร เป็นสิ่งที่ช่วยยึด เหนี่ยวความสามัคคีปรองดองกันในหมู่ญาติพี่น้องให้มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และยังส่งผลให้เกิดความเบิก บานใจสุขใจของผู้ที่ได้กระทำ เป็นการปลุกฝังบรรดาลูกหลานให้ได้รับรู้จักการตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ และได้ ชิมซับเอาคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นการได้ร่วมสืบทอดรักษาระเบียบประเพณีปฏิบัติ เป็นการ ปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชนที่ดี ตลอดถึงได้สืบทอดแนวทางการปฏิบัติตนของบรรพบุรุษที่ท่าน วางแนวทางไว้ให้ อีกทั้งพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อคนในสังคมไทยเป็นอย่างมากด้วยว่าเป็นรากฐานที่ ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีไทย อีกทั้งการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นยังส่งผล ให้ คนไทยมีนิสัยฝักใฝ่ในการทำบุญมีความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดถึงมีพิธีกรรมต่างๆ ที่ต้องร่วมตั้งแต่ เกิดจนถึงตาย แม้กระทั่งจะเสียชีวิตไปแล้วก็ยังมีกรอุทิศส่วนบุญไปให้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ชาวพุทธมีความเชื่อว่า การทำบุญอุทิศ คือ ทำบุญอุทิศแจกส่งส่วนบุญให้ถึงดวงวิญญาณของญาติผู้ตายไปแล้ว เพื่อให้ผู้ตายได้รับผลบุญกุศลสนับสนุนให้ไปเกิดในภพหน้าที่ดี และนอกจากนั้น การทำบุญอุทิศยังสร้างหลักจริยธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม และทำให้เกิดความรับผิดชอบชั่วดีของสังคม รวมทั้งความรู้สึที่ดีงาม ชื่นชม สรรเสริญ เกียรติยศ และตำหนิสิ่งที่ไม่ดีของสังคม ซึ่งแต่ละสังคม แต่ละเชื้อชาติ มีระเบียบประเพณีที่แตกต่างกัน เมื่อมีการทำบุญอุทิศ ก็ให้ยึดหลักจริยธรรมมากกว่าอย่างอื่น เช่น การฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ฟังพระสงฆ์แสดงธรรม รักษาศีล เป็นต้น เพื่อให้กาย วาจาสะอาด ให้ยึดหลักจริยธรรมตามหลักประเพณี คือ เคารพพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้มีคุณธรรม เจ้าภาพ และสถานที่ เป็นการไม่ส่งเสริมการกระทำความชั่ว เล่นการพนัน ต้มของมีนเมาในงาน ซึ่งเป็นการขัดต่อศีลธรรม แต่ยึดหลักความสงบเรียบร้อยดีงาม

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ ” ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงพบประเด็นที่จะได้เสนอแนะเป็นนโยบายดังนี้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษาวินิจฉัยไปเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ โดยการออกแบบโครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำรงรักษาประเพณีดังกล่าวให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีในชุมชนและในเครือญาติต่างๆ

2) สถาบันการศึกษาควรทำการศึกษาวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวตลอดจนควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของประเพณีดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- ปัญญา ไชยสุข. (2559). ศึกษาหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวประดับดินของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสิริมงคลจารย์. (2536). *มงคลตถปิณี ปฐโม ภาค*. พิมพ์ครั้งที่ 12 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Lal Mani Joshi. (1992.). *Brahmanism Buddhism and Hinduism*. Kandy: Buddhist Publication Society, 1970.
- Peter Harvey. (1995). *An Introduction to Buddhism : Teachings, history and practices*. Cambridge : Cambridge University Press.

